

Sprogændringer og sprogvurdering

Om nogle aktuelle engelskinspirerede ændringer i dansk og om vurderingen af dem¹

Af *Henrik Galberg Jacobsen*

1. Indledning

I denne oversigt præsenterer jeg nogle aktuelle engelskinspirerede ændringer i dansk sprogbrug og diskuterer hvordan man bør vurdere dem.

Med *aktuelle* ændringer mener jeg først og fremmest ændringer der har fundet sted i de seneste 2-3 årtier, og som endnu af opmærksomme sprog-iagttagere opleves som nyheder i sproget. Og med *engelskinspirerede* ændringer mener jeg ændringer der med større eller mindre sikkerhed kan tilskrives påvirkning fra engelsk (brugt som fællesbetegnelse for britisk og amerikansk engelsk). De behandlede ændringer spænder fra forhold der indiskutabelt kan placeres som lån fra engelsk, til tendenser der i forvejen kendes som interne danske udviklinger, men som kan antages i et vist omfang at være støttet og forstærket af en tilsvarende sprogbrug i engelsk.

I diskussionen af hvordan de behandlede problemer skal *vurderes*, sigter jeg primært på indfødte danske sprogbrugere, men vil også stedvis komme med bud på hvilke løsninger man bør vælge når man underviser udlændinge i dansk. Man må dog her gøre sig klart at adskillige af de ændringer jeg behandler, er så marginale at mange danskere næppe vil registrere nogen bevægelse overhovedet, og at de *følgelig* kan siges at være raffineringer som kun har interesse for udenlandske danskstuderende der befinder sig et godt stykke over det elementære niveau – men dem er der da heldigvis også en del af.

Kilderne til min behandling af de forskellige ændringer fremgår undervejs i fremstillingen og af litteraturlisten sidst i artiklen. Nogle kilder er udnyttet kraftigere end andre. Der er her specielt grund til at nævne Knud Sørensens arbejder om engelsk indflydelse på dansk (især Sørensen 1973, 1978, 1987, 1989, 1991). Fritz Larsens artikler om betydnings- og oversættelseslån (Larsen 1982 og 1994) har jeg fået kendskab til så sent at jeg ikke har kunnet udnytte dem i mit arbejde.

2. Udtale

2.1. Generelt

Danske sprogbrugere er i de sidste par generationer blevet stadig bedre til engelsk, og i dag er adgangen til at høre genuint engelsk for mange danskere en selvfølgelig del af hverdagen. Det kan derfor ikke undre at man i de seneste årtier har kunnet se en øget tilnærmelse til genuin engelsk udtale af engelske låncord i dansk. Som eksempler kan nævnes at traditionelle fordanskede udtaler af fx *choker* og (*hånd*)*lotion* som [ʃoˈɡɔ, ʃɔɡɔ] og [loˈʃoˈn] i dag er næsten helt afløst af de mere engelsk-klingende [ʃɔwɡɔ, ˈtjɔwɡɔ, ˈtjɔwɡɔ] og [ˈlɔwʒən, ˈlɔwʒən]. Tilsvarende med navneendelsen *-on* (*-don*, *-son*, *-ton*). Den blev tidligere så godt som altid udtalt på dansk: [-ɔn], fx i *Lyndon (B.) Johnson*, (*Richard*) *Nixon*, (*Dolly*) *Parton*. I navne på nyopdannede offentlige personer har sådanne danske udtaler på det seneste fået en vis konkurrence fra mere engelsk-nære udtaler, fx (*Bill*) *Clinton*, udtalt [ˈklendŋ].

2.2. [w] eller [v]?

En lille, men hørlig problemgruppe er de oprindelig engelske ord der skrives med *w-*, og som i engelsk udtales med [w-]. I disse ord er udtalen med labiodental kontoid, [v], den traditionelle i dansk, men udtalen med vokoid, [w], vinder stadig frem.

Endnu fastholdes udtalen med [v] i nogle (gamle) lån, fx *watt*, *weltervægt*, *whist*. I andre gamle lån er [v]-udtalen den almindelige hos midaldrende og ældre, mens udtalen med [w] er dominerende hos de unge og dermed den udtale der har fremtiden for sig, fx *waleskringle*, *weekend*, *western*, *whisky*, *wigwam*, *Wimbledon*, *wing*, *wire*. Og i nye lån er udtalen med [w] den almindelige hos de allerfleste sprogbrugere, fx i *walkie-talkie*, *walkman*, (tekstbehandlingssystemet) *WordPerfect*, *workshop*, *workout*, *wow*.

De fremtrængende [w]-udtaler i mellemgruppe-ord som *weekend* og *whisky* stikker klart i ørene på dem (os) der foretrækker udtalerne med [v], og som simpelthen synes at [w]-udtalerne lyder som krukkeri. Men samtidig må man som bruger af [v]-udtalerne indstille sig på at disse udtaler i stadig stigende grad vil udsende signaler om en mere gammeldags sprogform end man måske i øvrigt ønsker at signalere.

Det er vanskeligt at give et generelt råd her. Indfødte danskere bør vel blot have at vide at der i en række tilfælde forekommer to udtaler ved siden af hinanden, og at man – uanset hvilken mulighed man vælger – vil kunne lyde afstikkende i nogles ører. Chancerne for at ramme rigtigt ved at vælge [w]-udtalen bliver dog stadig større, og ud fra den betragtning kan man være nogenlunde tryk ved at lade udtalerne med [w] være hovedreglen når man underviser udlændinge i dansk.

2.3. Initialforkortelser

Et andet detailområde hvor det øgede kendskab til engelsk har skabt en ny usikkerhed, er udtalen af oprindelig engelske initialforkortelser af navne som *BBC*, *WHO*, *PLO*, dvs. navne på organisationer og lign. De traditionelle udtaler med danske bogstavnavne, [bebe'se'] osv., konkurrerer i dag med udtaler med de engelske bogstavnavne, [bibi'si'] osv. Problemet er for nylig blevet behandlet i et af de sprogbreve med råd og advarsler som Danmarks Radio udsender til sine medarbejdere (nr. 83, 1993). Her rådes Danmarks Radios medarbejdere til at udtale initialforkortelser som fx *CNN*, *FBI* med de danske bogstavbetegnelser, og samme håndfaste råd kan det være rimeligt at give videre til udlændinge der er ved at tilegne sig dansk.

Man kan i øvrigt bemærke at konkurrencen mellem dansk og engelsk bogstavudtale (næsten) kun foreligger ved initialforkortelser af *proprier*. Forkortelser af *appellativer* udtales næsten undtagelsesløst på dansk, også selvom de er forkortelser af engelske ordforbindelser, fx *cd*, *lp(-plade)*, *pc*, *ph.d.* (der dog stadig har sit hyr med »pi-æjdsj-di«), *UHF*, *VGA(-skærm)*, *VSOP*.

2.4. Anglificeringer

En særlig problemtype er de udtaleændringer der nok viser sprogbrugers kendskab til engelske udtaleregler, men som samtidig afslører manglende kendskab til hvilke ord der er oprindelig engelske, og dermed

svigtende sikkerhed mht. hvilke ord de engelske udtaleregler kan anvendes på. Et typisk eksempel er det oprindelig franske ord *unik*, der i sin traditionelle fordanskede form udtales med [u-]: [u'nig], men som ikke sjældent kan høres udtalt med [ju-] som i engelsk: [ju'nig]. Tilsvarende ometymologiseringer foreligger i fx *charlatan* udtalt ['tjɑ·lɑ,tɔn], *chik* udtalt ['tʃig], *large* 'rundhåndet, storsindet' udtalt ['lɑ·dʒ] og *objektiv* udtalt ['ɔbdjæg.tiʷ]. Også den stadig hyppigere form ['pɔjndɔ] hos yngre sprogbrugere (*pointet*) hvor midaldrende og ældre har [po'æŋdɔ] (*pointen*), kan nævnes her.

Det er ofte navne der uden videre udtales som om de var engelske. En morgen i marts 1992 kunne man således i et ønskeprogram i Danmarks Radio høre om en 3. g på [metro'pɔlɪtɔn]-skolen (altså udtalt som *Metropolitan(operæen)* i New York) der bad om at få spillet en bestemt melodi. En del udtaler af denne type er registreret i Danmarks Radios sprogbreve til medarbejderne, hvorfra følgende afskrækkende samling stammer: »*djobs bog, æidem Oehenschläger, dæjvid og djonathan, martha Christensen* (th i de to sidste navne udtalt på engelsk), *djin djäk Rousseau og robbert Schumann*«. (*Sprogbrevet DR*, nr. 67, 1991).

Af en lidt anden type er tilfælde som udtalen af *Euro Class* med initialt [dju-] i stedet for [ju-], dvs. dobbeltappliceringer af engelske udtaleregler på engelske ord.

Anglificeringer som de nævnte vil af danske sprogbrugere med kendskab til de traditionelle udtaler blive betragtet som regulære sprogfejl. Det er således udtaler som også dansktalende udlændinge står sig ved at søge at undgå.

Anvendelsen af engelske udtaleregler på ikke-engelske ord har en ældre parallel i fejlagtig applicering af franske udtaleregler på nogle oprindelig engelske ord som er blevet opfattet som oprindelig franske, fx (*mål*)*average*, *glamour* og *jockey*, udtalt [αvɑ'rɑ·ʒə], [glɔ'mu·ɹ] og [ʃo'kɑj'ɹ]). – Også dobbeltappliceringer som den ovenfor nævnte udtale af *Euro Class* har franske forgængere, således udtalen [kry·sdɔ·ðə] af den fordanskede stavemåde *krustade* af det franske ord *croustade*.

Tendensen til at opfatte oprindelig franske fremmedord som engelske kan muligvis også spores inden for ortografien, fx ved at engelskprægede stavemåder som *adresse*, *resort*, *resource* og *kommitté* ser ud til at vinde frem som fejlstavninger af *adresse*, *ressort*, *ressource* og *komité*. Se nærmere hos Haastrup 1988.

3. Ortografi

3.1. Særskrivning af sammensætninger

En markant ortografisk tendens er den øgede særskrivning af ordforbindelser der lydligt (prosodisk) klart er markeret som sammensætninger, og som efter de normale retskrivningsregler skal skrives i ét ord. Den viser sig ved skrivemåder som fx *faktura dato*, *prøve kørsel*, *society skønhed* og *zoneterapeut skole* i stedet for *fakturadato*, *prøvekørsel*, *societyskønhed* og *zoneterapeutskole*. Der er her tale om en velkendt fejltype i dansk, der »altid« har forekommet hos usikre skriftsprogsbrugere på skilte og i privatbreve og skolestile mv., men som nu også dukker op i trykte tekster, herunder tekster som i øvrigt er rimelige i ortografisk henseende.

Den øgede forekomst er formentlig støttet af tilsvarende særskrivninger i engelsk, hvor de er norm, men den kan også hænge sammen med at flere – og dermed også flere mindre sikre – skriftsprogsbrugere i dag har lettere og mere direkte adgang til de trykte medier end tidligere. Måske kan også problemerne i forbindelse med skrivningen af sammensætninger hvis førsteled består af mere end ét ord (*væg til væg-tæppe* mv., se nærmere i afsnit 3.2), bidrage til at øge usikkerheden mht. sær- og sammenskrivning af mere regulære sammensætninger.

Den officielle holdning til sådanne særskrivninger af sammensætninger er klar og ubønhørlig. De er og bliver fejl. Der er ikke i Dansk Sprognævn nogen overvejelser i retning af at lempe på reglen om at ordforbindelser der prosodisk holdes sammen ved hjælp af hovedtryk + bi-tryk, skal skrives i ét ord. Men det kan selvfølgelig ikke udelukkes at det øgede kendskab til engelsk med dets flere særskrivninger med tiden vil kunne skabe en højere grad af accept hos sprogbrugerne over for tilsvarende særskrivninger i dansk, og at en sådan større acceptabilitet en dag kan føre til at også den officielle holdning må ændres. Indtil videre er der dog ingen tvivl om at man må anbefale såvel danske som udenlandske brugere af dansk skriftsprog at overholde reglen om at sammensætninger skrives i ét ord.

3.2. Gruppesammensætninger

Et specialtilfælde mht. sær- og sammenskrivning udgøres af gruppesammensætninger af typen *væg til væg-tæppe* og *køb og smid væk-mentalitet*.

Der er her især tale om syntetiske nominalkonstruktioner (præmodifikationer) hvor nominalhelhedens kerne er modificeret af et foranstillet attribut bestående af flere selvstændige ord. Knud Sørensen (1973, s. 60-61) nævner to hovedtyper. I den ene består attributtet af substantiv + præposition + samme substantiv, fx *væg-til-væg tæppe*, i den anden af en (ofte imperativisk) sætning, fx *gør-det-selv mand*. Allerede i 1973 nævner Knud Sørensen dog det typologisk afvigende eksempel *en moderne design bil*, og i sin senere behandling af engelsk indflydelse på moderne dansk syntaks (Sørensen 1987) gør han opmærksom på at »næsten hvad som helst kan fungere som præmodifikator«, og nævner bl.a. eksemplerne *efter-Nixon æraen*, *anti-Shah demonstrationer*, *samfundets her-og-nu problemer* (s. 137).

Konstruktionen er ikke ny i dansk, jf. ældre ord som *Kys-mig-straks-Hat* (Ordbog over det danske Sprog) og *stik-i-rend-dreng* (RO 55)/*stikirenddreng* (RO 86), men den er utvivlsomt blevet almindeligere i de seneste 3-4 årtier. En række af eksemplerne har klare engelske paralleller eller forlæg, fx *kys mig straks-hat* og *væg til væg-tæppe* (*kiss-me-quick*, *wall-to-wall carpet*). Andre viser imidlertid at typen er (blevet) syntaktisk produktiv i dansk. Det må formentlig gælde eksempler som *underbordet aftaler*, *en vanskelig-at-lave sovs* (Sørensen 1987, s. 137) og »nogle betydelig mere langt ude-fyre end os« (DR P3 22.8.1993; sagt af en rockmusiker om medlemmerne af en anden rockgruppe). Som yderligere et eksempel på konstruktionens produktivitet kan nævnes at Jørn Hjorting på sin automatiske telefonsvarer benytter formuleringen »Dette er Jørn Hjortings *ta'-imod-besked-maskine* ..« (Politiken 29.8.1993).

Som det allerede er fremgået af eksemplerne, er der en vis usikkerhed mht. ortograferingen af gruppesammensætninger. Mange af eksemplerne er skrevet på samme måde som i de tilsvarende engelske eksempler, dvs. med bindestreg mellem ordene i det attributive led. Sådanne skrivemåder er lingvistisk set tilfredsstillende ved at skellet mellem nominalhelhedens umiddelbare konstituent er markeret med et »større« tegn, nemlig ordmelletrum (blanktegn), end skellene mellem førstekonstituentens bestanddele, der er markeret med bindestreg. Til gengæld strider de mod dansk ortografisk tradition, der jo kræver at netop skellet mellem de umiddelbare konstituent i en sammensætning er usynligt (dvs. skjult af en total sammenskrivning) eller i særlige tilfælde markeret med en bindestreg.

En overtagelse af de engelske skrivemåder med bindestreg mellem førstekonstituentens bestanddele og med blanktegn før sidstekonstituen-

ten ville således være en indrømmelse til den officielt set uønskede tendens til særskrivning der er omtalt ovenfor i afsnit 3.1. Heri ligger utvivlsomt et tungtvejende argument for at Dansk Sprognævn i RO 86 (§ 63.3.d) har foreskrevet at gruppesammensætninger skrives med blanktegn mellem førstekonstituentens bestanddele og med bindestreg mellem de umiddelbare konstituenten, altså fx *væg til væg-tæppe*. At man så med denne skrivemåde samtidig omdefinerer blanktegnet og bindestregen i forhold til hinanden, således at blanktegn nu markerer et mindre skel end bindestreg, er en ulempe som forfatterne til RO 86 har været på det rene med, men som man altså ikke desto mindre har fundet var et mindre onde. Det har yderligere spillet ind at man har ønsket at få samme regel ved rent appellativiske sammensætninger og ved sammensætninger med et flerleddet proprium som førstekonstituent, fx *Max Planck-Institutet*, *Carl Nielsen-symfoni*.

Det virker som om dansk retskrivning, specielt princippet om sammenskrivning af regulære sammensætninger, simpelthen ikke er gearret til at klare den skriftlige gengivelse af gruppesammensætningerne. Under alle omstændigheder ser det ud til at der er behov for at problemet genovervejes (gerne i sammenhæng med de ortografiske problemer der i øvrigt er i forbindelse med skrivningen af ord- og ordforbindelser hvori der indgår proprier). Men indtil da er det enkleste nok blot at følge anvisningerne i RO 86.

3.3. Apostrof

Apostrof foran genitivs-*s* lader til at blive stadig almindeligere. Knud Sørensen (1973) nævner eksempler på en sådan brug af apostrof i såvel engelske ord, fx *Ford's nye 2,4 liter dieselmotor*, som i danske, fx *Jensen's hus* (s. 21), og regner med engelsk inspiration i begge tilfælde. Tendensen er særlig stærk ved genitiv af proprier, fx *Peter's bil*, *Ander-sen's fabrikker*, *Tivoli's hovedindgang*. Det passer godt med apostroffens hovedfunktion som »stødpudetegn«, dvs. koblingsled mellem uensartede størrelser som fx navne og endelser, tal og bogstaver (jf. Galberg-Jacobsen & Stray Jørgensen 1991, s. 33-34).

Befolkningens behov for stødpuder er imidlertid større end det officielt anerkendte, hvad der betyder at en række anvendelser af apostrof er ukorrekte efter reglerne i RO 86 (§ 6 og 21). Og at der ikke er nogen

mildning i vente på dette punkt, fremgår klart af artiklen »Apostrofitis« (Hansen 1992), hvori Dansk Sprognævns formand præsenterer og kritiserer en række apostrofanvendelser og til slut på Sprognævnets vegne »adværer mod den ukorrekte brug af apostrof-s og opfordrer alle skrivende til besindelse« (s. 4).

3.4. OrtoGrafikst

Et sidste ortografisk forhold skal blot nævnes kort og antydningvis. Det drejer sig om skrivemåder af typen *GiroBank*, *VoksenUddannelsesCenter*, *Storstrøms HandelshøjskoleCenter*, *MultiData*, *SuperBrugsen*, *FDM RejseBureauer med BilistButik*, dvs. skrivemåder med brug af store bogstaver inde i ord. Sådanne skrivemåder findes også i engelsk (fx *InterCity trains*, *WordPerfect*, og selvfølgelig *McDonald's* mv.), men det er nok snarere svensk der ligger bag anvendelserne i dansk. I hvert fald er de ældste eksempler jeg har noteret, svenske: *LiberLäromedel*, *LiberTryck* (1974).

Det er et spørgsmål i hvor høj grad der er grund til at respektere den slags skrivemåder. Når fx Indenrigsministeriets Indfødsretskontor benytter sig af brevpapir hvor ministeriet i brevpapirets hoved skriver sig *IndenrigsMinisteriet*, så ligger der næppe heri nogen tilkendegivelse af at man ønsker ministeriets navn skrevet på den måde for fremtiden. Der er formentlig her mere tale om ortografik end om ortografi. Men i andre tilfælde bruges de fikse skrivemåder også i løbende tekst, hvorved de i højere grad får karakter af at være selve navnet. Det gælder fx *GiroBank*, der konsekvent skrives på denne måde i »Lov [nr. 322 af 31.5.1991] om GiroBank A/S«, og *VækstFonden* i »Bekendtgørelse [nr. 652 af 9.8.1993] af lov om VækstFonden«. Og det samme lader til at være tilfældet med treklangen *KonkurrenceRådet*, *ElprisUdvalget*, *Gas & VarmepriisUdvalget*, *Nørregade 49, 1165 København K, Danmark* (Dansk Varemærketidende 31.10.1990).

Det er fristende prompte at afvise den slags stavemåder som rent skaber. Man må dog på den anden side ikke være blind for at et af alternativerne til krukkeriet er systemfremmede særskrivninger som fx *Dansk Musik Informations Center*, *Dansk Stueurs Service* og *Ældre Sagen*. Det kaster unægtelig et formildende skær over *GiroBank* og *KonkurrenceRådet* og alle de andre grafiske fiksheder.

Det andet alternativ, bindestregsløsningen, er mindre afskrækkende. Den fører til skrivemåder som *Centrum-Demokraterne* og *Modersmåls-Selskabet*, der ganske vist ikke kan hente meget støtte i de restriktive regler for brug af bindestreg i RO 86 (§ 63), men som dog i kraft af bindestregen indeholder en ortografisk markering af at der er tale om ét ord.

4. Morfologi

4.1. Pluralisendelsen -s

Jeg indskrænker mig her til brugen af den oprindelig engelske pluralisendelse -s. Den er ikke nogen nyhed i dansk som endelse på oprindelig engelske ord. Men i takt med det stigende antal indlån af engelske ord, hvoraf langt de fleste er substantiver (jf. Riber Petersen 1988, s. 83), er der naturligvis også grobund for flere fremmede pluralisformer, fx *badges, drives, joints, paperbacks, skinheads, stockcars, tiebreaks*.

Det drejer sig her om en ændring af det danske bøjningssystem, og den slags systemændringer er der ikke samme tolerance over for som over for mere enkeltstående ændringer som fx de rent leksikalske. Den officielle holdning – dvs. den der kan læses ud af RO 86 – til pluralis-s'erne er da også temmelig afvisende, så afvisende at den undertiden kan grænse til benægtelse af fakta:

Vel er der en del ord i RO 86 med pluralisendelsen -s, fx *bodyguards, callgirls, gags, hotdogs, joints, jokes, milkshakes, paperbacks*. Og vel er der en del med dobbeltform i pluralis, således at s-formen altså er sidestillet med en dansk flertalsform, fx *checks/check, cocktails/cocktail, cups/cupper, hits/hit, jeeps/jeeper, pools/pooler*. Men ofte leder man forgæves i ordbogen efter pluralis-s. Ved nogle ord er der simpelthen ikke nogen pluralisform, fx ved *approach, deadline, drive-in, image*, ved andre er der kun givet mulighed for at danne pluralis med en af de traditionelle danske endelser (herunder nul-endelse), fx *bartendere, chokere, speedere, sweatere; babyer, brainstorminger, bulldogger, jockeyer, toddyer, weekender; hippier, singler; butterfly, job, loop, trip, western*.

Her foreligger et for danske forhold usædvanligt forsøg på en regulær nationalistisk sprogstyring. En væsentlig grund hertil er formentlig at der som nævnt er tale om ændringer som berører selve sprogsystemet, så at modstanden mod de fremmede s'er altså må ses som et udslag af en strukturel purisme. Et andet motiv kan være det pædagogiske at man ved

at acceptere endelsen *-s* i ubestemt form vanskeliggør dannelsen af den bestemte pluralisform: Ved ord med de danske endelser i ubestemt pluralis dannes den bestemte form helt regelret, men ved ord med endelsen *-s* kan man ikke umiddelbart vide om *s*'et skal bevares eller bortkastes i bestemt form. Man kan således ikke slutte sig til at fx *hotdog* hedder *hotdogsene* i bestemt form, mens fx *joint* hedder *jointene*. Det må man simpelthen slå op under det enkelte ord i Retskrivningsordbogen. At redaktionen af ordbogen har været opmærksom på dette importerede problem, fremgår af at der som noget nyt i retskrivningsreglerne i RO 86 er medtaget en paragraf om »Navneord med fremmede flertalsendelser« (§ 21).

5. Syntaks

5.1. Passiv vending

Konstruktioner af typen *Jeg blev fortalt en historie*, dvs. passivkonstruktioner hvor aktivsætningens indirekte objekt er grammatisk subjekt, er gamle i dansk (jf. Diderichsen 1962, s. 121-122; Mikkelsen 1911, § 28, anm. 1, og § 29, anm. 1). Og heller ikke diskussionen om deres acceptabilitet er ny i dansk (se fx Diderichsen 1962, s. 122; Rehling 1948, s. 115-116; Oxenvad 1950, s. 25; Dansk Sprognævn 1963, s. 18-21).

Konstruktionen er inden for den seneste snes år behandlet af Knud Sørensen (1973, s. 73; 1987, s. 141-142; 1991, s. 12), Allan Karker (1975, s. 26) og Ole Togeby (1975).

Sørensen og Karker noterer begge en øget udbredelse i dansk i de senere år og mener begge at den delvis kan skyldes indflydelse fra engelsk. Knud Sørensen (1987) konkluderer: »Der foreligger her en typisk situation, i hvilken engelsk beforder en udvikling, der allerede er i gang i dansk«.

Togeby kommer ikke ind på konstruktionens forhold til engelsk, men skriver med udgangspunkt i julekortformularen *I ønskes en glædelig jul.*, næsten en nekrolog over den som sprogrigtighedsproblem i dansk. At spørgsmålet for langt de fleste danske sprogbrugere må anses for at være gledet ud af kredsen af regulære sprogrigtighedsproblemer, bekræftes også af at ingen af de to seneste sprogrigtighedshåndbøger (Galberg Jacobsen & Stray Jørgensen 1988 og 1991; Hansen 1988 og 1993) har det med.²

Risikoen for at komme til at træde nogen over tærne ved at lade

aktivsætningens indirekte objekt fungere som subjekt i passivsætningen må alt i alt vurderes som så ringe at den ikke står i et rimeligt forhold til de anstrengelser det vil koste at lære at undgå konstruktionen. Alligevel kan det måske være værd at mærke sig at man i situationer hvor både en *blive*-konstruktion og en *få*-konstruktion er mulig (*Hun blev/fik overrakt et diplom*), ikke løber nogen risiko ved at vælge *få*-konstruktionen.

5.2. Anaforisk eller kataforisk henvisning?

Også her er der tale om et klassisk sprogrigtighedsproblem i dansk – om end det vist altid har været mere påtrængende i forbindelse med vurderinger af versionsdansk end ved vurderinger af originalt produceret dansk. Det drejer sig om konstruktioner af typen:

Da han var kommet hjem, gik Jensen direkte i seng.

Det kritisable er her at pronomenet, *han*, refererer fremadvisende (kataforisk) til substantivet, *Jensen*. Ukritisabel sprogbrug kræver i stedet tilbagevisende (anaforisk) henvisning:

Da Jensen var kommet hjem, gik han direkte i seng.

Konstruktionen med kataforisk henvisning er nævnt af Knud Sørensen (1987, s. 141) som en af de syntaktiske påvirkninger fra engelsk på dansk. Den er senest behandlet af Erik Hansen i *Rigtigt dansk* (1993, s. 160-162). Han gør opmærksom på at man gennem hele det danske sprogs historie finder rækkefølgen pronomen – substantiv, men tilføjer at det »da [er] tænkeligt, at det er taget til i dette århundrede under indflydelse fra engelsk« (s. 162).

I sin vurdering af problemet går Erik Hansen utvetydigt ind for den traditionelle danske konstruktion med den anaforiske henvisning. I sin argumentation afviser han den semantiske kritik af den kataforiske konstruktion – at man ikke skulle kunne henvise til noget før det har været nævnt i teksten. Argumentet for den traditionelle rækkefølge er »først og fremmest, at det er det normale og det, der ikke støder eller forstyrrer nogen« (s. 162).

5.3. Ledstillingen i ledsætninger

Viggo Hjørnager Pedersen (1988) nævner forskellige konstruktioner som efter hans mening vinder frem i dansk på grund af engelsk påvirkning. En af dem er brugen af helsætningsledstilling i en ledsætning, illustreret med dette eksempel på en oversættelse fra engelsk:

jeg vil gerne gøre det klart, at et eksamensbevis er ikke et pas som giver et job. (Hjørnager Pedersen 1988, s. 52).

Hjørnager Pedersen er udmærket klar over at der er tale om en konstruktion som også forekommer i dansk produceret uden engelsk forlæg, men ser i øvrigt eksemplet som udtryk for at »a relatively rare Danish construction is gaining ground owing to English influence«. Jeg er sikker på at Hjørnager Pedersen har ret i at konstruktioner med helsætningsledstilling i ledsætninger er blevet almindeligere, også i rent danskproducerede tekster. Men jeg er skeptisk mht. om engelsk ledstilling har nogen del i dette forhold.

En mere nærliggende forklaring er den stilglidning i skriftsproget der har fundet sted i de seneste årtier, dvs. den højere grad af acceptabilitet som talesprogstræk har fået i skriftsproget. Udviklingen er dog næppe kommet længere end at brugen af helsætningsledstilling i ledsætninger stadig må betragtes som et stiltræk der signalerer en vis grad af mundtlighed, og som derfor ikke uden videre er anvendeligt i alle skriftsprogsgenrer.

Den stilistisk betingede mulighed for at bruge helsætningsledstilling i ledsætninger er ydermere begrænset til bestemte ledsætningstyper, først og fremmest til *at*-sætninger, *fordi*-sætninger og i et vist omfang *selvom*-sætninger, mens det stadig er klart ugrammatisk i andre ledsætningstyper. Der er altså ikke tale om en generel mulighed for at droppe ledstillingsforskellen mellem helsætninger og ledsætninger i dansk – en mulighed som mange udenlandske danskstuderende ellers ville hilse velkommen med begejstring. Også for fremtiden må undervisere af udlændinge i dansk indstille sig på at bruge tid og energi på den danske ledsætningsledstilling. Og mon ikke det er den fornuftigste strategi at vælge at se bort fra de særlige tilfælde hvor der er stilistisk mulighed for at afvige fra kravet om den specielle ledsætningsledstilling?

5.4. *Manden der står derovre.. mv.*

Hjørnager Pedersen nævner også andre eksempler på mulig syntaktisk påvirkning på dansk fra engelsk. Det drejer sig bl.a. om følgende:

- Øget frekvens af substantiv med efterhængt artikel + bestemmende relativsætning, fx *Manden der står derovre er min bror* i stedet for *Den mand der står derovre er min bror*.
- Brug af præteritum i stedet for perfektum, fx *som Thukydid engang sagde* i stedet for *som Thukydid engang har sagt*.
- Betingelseslignende konstruktioner med sideordnede helsætninger, fx *Bestem politikken i fællesskab, og De får midlerne..* i stedet for *Hvis De bestemmer politikken i fællesskab, får De midlerne*.

Man kan også her sætte spørgsmålstegn ved i hvor høj grad der er tale om ændringer der faktisk er ved at finde sted i indfødt dansk produceret uafhængigt af engelske forlæg. Det kan ikke udelukkes, men kan næppe heller siges at være tilstrækkeligt dokumenteret.

Bedømmelsen af de nævnte konstruktioner har primært relevans i tekster der er oversat fra engelsk, og her vil der utvivlsomt blive slået hårdt ned på dem. I det omfang lignende konstruktioner forekommer i tekster der ikke har engelsk forlæg, og som i øvrigt ikke er præget af anglicismer, må de formentlig betragtes som genuine danske konstruktioner, som der naturligvis ikke er grund til at gribe ind over for. Den betingelseslignende sideordningskonstruktion vil dog nok bedst kunne accepteres under forudsætning af at den holder sig inden for det stillag der bruges i reklamesprog og tilgrænsende sprogsfærer.

5.5. *Omsværmede Clive Roots*

En lignende skæbne som den der rammer ledsætningerne med helsætningsstruktur (afsnit 5.3) og den lige nævnte betingelseskonstruktion, nemlig henvisningen til et bestemt stilleje, rammer *Omsværmede Clive Roots*, som er kodenavnet på den næste konstruktionstype jeg vil nævne. Konstruktionen, der har sit navn fra titlen på den artikel hvori den første

gang er udførligt beskrevet, består af et proprium med et foranstillet adjektiv i bestemt form, men uden den forudgående bestemmer der normalt er en forudsætning for at bruge adjektiv i bestemt form, fx *yndige prinsesse Anne-Marie, nedrykningstruede Køge*.

Konstruktionen er behandlet udførligt i 1969 af Sprognævnets daværende formand, Poul Lindegård Hjorth, i Dansk Sprognævns blad, *Nyt fra Sprognævnet*. Som eksempler nævner han bl.a. *målsøgende Finn Døssing, farverige Poul Bundgaard, sexede Sophia, otteårige Maria Pia, danske Doris Jensen og søde mexicanske Lupita Carcuera*. Om konstruktionens herkomst anfører han at den tydeligvis er inspireret af engelsk og amerikansk, og at brugen af den i dansk kan være delvis støttet af en påvirkning fra svensk, hvor den vistnok er mere udbredt end i dansk. Den bruges især i aviser og ugeblade, hyppigere i overskrifter og billedtekster end i løbende tekst, og ikke i mere seriøs journalistik, men især »i journalistiske genrer, der lægger vægt på en vis uhøjtidelig fortrolighed med læseren, såsom sportsreferater, omtaler af filmens, teatrets eller selskabslivets kendte skikkelser« (s. 1). Konstruktionens »stilistiske pointe ligger antagelig i, at den inddrager læseren i kredsen af fortrolige« (s. 2), men samtidig har den et så kraftigt stilistisk særpræg at »den fortrolige tone, som den anslår, bliver nærmest påtrængende« (s. 3).

Lindegård Hjorth bedømmer konstruktionens eksistensberettigelse som tvivlsom uden for overskrifter og slutter af med denne vurdering: »Anvendelse ud over et minimum må frarådes, og det ville næppe være noget stort tab for sproget, hvis konstruktionen helt gik af brug« (s. 3).

Konstruktionen er senere omtalt af Knud Sørensen (1973, s. 62; 1987, s. 139), Allan Karker (1975, s. 26) og Erik Hansen (1988, s. 123). De behandler den ret kortfattet og med en vis reservation, og ingen af dem melder om at den siden 1969 skulle have bredt sig ud over de genrer Lindegård Hjorth har placeret den i.

Dér lever den også i dag i bedste velgående som en efterhånden etableret genremærke, om end med svagt genreoverskridende og ekspansive tilbøjeligheder. Det udvidede anvendelsesområde kan antydes af dette citat:

.. en kædetekst, hvor franske Eleonora B., finske Kari Hotakainen, danske Peter Laugesen, tyske Ralf Löhnhardt og amerikanske S.A. Griffin skriver videre på en tekst af William S. Burroughs, med danske T.S. Høeg som rammefortæller. (Rigmor Kappel Schmidt og Peter Frost-Olsen i Weekendavisen Bøger 10.-16.9.1993).

I alle citatets eksempler på konstruktionen er det en nationalitetsbetegnelse der udfylder pladsen som bestemt adjektiv. Derved stemmer det godt overens med mange af de eksempler der i øvrigt kan henføres til konstruktionstypen. Men på andre punkter er eksemplerne utypiske: For det første forekommer *franske Eleonora B.* osv. her i en tekst der ligger ret fjernt fra de genrer der normalt fungerer som kontekst for konstruktionen. For det andet kan de »unormale« konstruktioner ikke »normaliseres« ved mekanisk indsættelse af foranstillet artikel: Formuleringen *finske Kari Hotakainen* ækvivalerer ikke med *den finske Kari Hotakainen*, men snarere med *finnen Kari H.* eller *den finske forfatter Kari H.* For det tredje er det tvivlsomt i hvor høj grad den præsupponerede bekendthed som ellers er karakteristisk for konstruktionen, er til stede i det foreliggende tilfælde: *finske Kari Hotakainen* betyder næppe 'Kari Hotakainen, der jo er finsk', men snarere 'Kari Hotakainen, der i øvrigt er finsk'.

Det kraftige stilistiske særpræg som Lindegård Hjorth kunne tillægge konstruktionen i 1969, er dæmpet noget i de seneste år. Der er stadig sprogbrugere der opfatter den som stødende og anmassende, men de er blevet færre og ældre. Yngre og midaldrende sprogbrugere lader derimod i stigende grad konstruktionen passere uænsset. Og selv når de gøres udtrykkelig opmærksom på den afvigende konstruktionsmåde, lader de sig kun modstræbende overbevise om at der skulle være noget påfaldende ved den.

Udlændinge der studerer dansk på højeste niveau, bør naturligvis lære at kende og forstå konstruktionens særpræg. Samtidig bør de dog have at vide at de – ligesom de fleste danske skriftsprogsbrugere – sagtens kan få et godt og harmonisk samliv med det danske sprog uden nogensinde selv at bruge konstruktionen.

5.6. *En sejrssikker Poul Schlüter*

Den ubestemte pendant til *omsvarmede Clive Roots* er konstruktionen *en sejrssikker Poul Schlüter*, der her har fået sit kodenavn efter et af eksemplerne i Erik Hansens karakteristik af den. Det særlige ved denne konstruktion er at den består af et proprium (eller et propriumslignende appellativ), der til trods for sin semantiske bestemthed er forsynet med foranstillet ubestemt artikel + adjektiv i ubestemt form.

Knud Sørensen (1987, s. 139) oplyser at han har en formodning om at

den er engelskinspireret. Han gør dog udtrykkeligt opmærksom på at han nævner konstruktionen »med nogen tøven, fordi der savnes dokumentation for både engelsk og dansk« (s. 139). Erik Hansen har behandlet konstruktionen flere steder, udførligst i Hansen 1984 og 1990, mere kortfattet i Hansen 1988, men uden nogen af stederne at komme ind på dens proveniens.

I sin udførlige karakteristik af konstruktionen gør Erik Hansen (1984) opmærksom på at den er ny (nyere end *omsværmede Clive Roots*, jf. Hansen 1988, s. 123). Han beskriver den som en regelmæssig syntaktisk og semantisk systemudfyldning, der bruges når man til et proprium ved hjælp af et attributivt adjektiv ønsker at tilføje ny accidentiel information. En sætning som *En sejrssikker Poul Schlüter holdt pressemøde i går* indeholder således to nye informationer: for det første at Schlüter holdt pressemøde i går, for det andet at han var sejrssikker (hvad han ikke altid er). Konstruktionen ville være umulig hvis der i stedet for det accidentielle adjektiv *sejrssikker* var brugt et essentielt, fx *konservativ* eller *gråhåret*.

Erik Hansen giver ikke nogen eksplicit vurdering af den nye konstruktion, men leverer gennem sin beskrivelse af den som en systemudfyldning et argument for at opfatte den positivt, som en berigelse af sprogets udtryksmuligheder. Han gør dog også opmærksom på at dens stilpræg er avissprogets (1984, s. 81), og afstikker dermed begrænsningerne i dens anvendelsesmuligheder.

Også i dag er konstruktionens primære brugsområde de journalistiske genrer, om end i en noget bredere afgrænsning end de petit- og sportsjournalistiske genrer som *Omsværmede Clive Roots* stadig færdes i.

5.7. Transitivering

En verbalsyntaktisk ændring som ofte nævnes og som normalt også tilskrives indflydelse fra engelsk, er visse verbers funktionsudvidelse til også at kunne bruges transitivt. Ændringer af denne art er behandlet flere gange af Knud Sørensen (1973, s. 71-72; 1987, s. 143; 1991, s. 12).

Det drejer sig dels om tidligere rent intransitive verber, dels om verber som tidligere kun kunne tilknytte objektet ved hjælp af en præposition, fx *gro et skæg*, *gro vintergækker*, *influere borgernes værdinormer*, *køre bus* (om passagerer), *lække en nyhed*, *eksplodere en bombe*, *ringe en fær-*

ge, *ringe en person* (*Jeg ringer dig, Ole* (Politiken 30.12.1958 if. Sørensen 1973, s. 72)), *lande en jetjager, plædere arabiske synspunkter, toppe hitlisten*.

Transitiveringerne ligger tæt på de leksikalske ændringer og unddrager sig som disse en vurdering af gruppen som helhed. I stedet må man søge at vurdere de enkelte verber for sig med hensyntagen til i hvor høj grad de er indarbejdede og/eller påkrævede. Nogle af eksemplerne ovenfor virker endnu så bizarre at de dårligt kan undgå at forstyrre kommunikationen (fx *gro et skæg, ringe en person*), mens andre næppe vil blive registreret som afvigelser af ret mange (fx *lande en jetjager, toppe hitlisten*).

Hvad specielt angår den transitive brug af *lække*, er den behandlet og forsvaret relativt udførligt af Erik Hansen (1987). Han tilskriver den nye brug af verbet engelsk påvirkning, men afviser den – naturligvis – ikke af den grund. Tværtimod viser han at den passer pænt ind i systemet af verber med både en kausativ og ikke-kausativ funktion (*brænde, ryge, vende* mfl.), og konkluderer at man af den moderne brug af *lække* ikke kan se at sproget skulle være i opløsning. Han tilføjer dog den praktiske oplysning at man må gøre sig klart at mange opfatter den nye brug som rigelig smart journalistjargon og føler sig stødt og generet af den.

5.8. Analytisering og syntetisering

I sin artikel om engelske betydningslån i moderne dansk nævner Knud Sørensen (1978, s. 140) nogle eksempler på nye anvendelser af verbum + partikel: *koge op* (finde på; eng. *cook up*), *komme op* (komme på tale; eng. *come up*), *rulle tilbage* (nedsætte, om pris; eng. *roll back*), *tage over* (overtage; eng. *take over*).

Der er her tale om en analytisk verbalkonstruktion som er velkendt i dansk i forvejen (*skrive ned, lukke op, holde hen* osv.), men som ser ud til at have fået en øget udbredelse under indflydelse fra engelsk. Andre eksempler er *bakke ud* (trække sig tilbage), *bakke op* (støtte), *ende op* (resultere), *flippe ud, hænge ud* (dandere den), *koge ned* (koncentrere), *køle ned* (dæmpe), *lukke ned* (fx om virksomhed), *peppe op, starte op, starte ud, summe op* (sammenfatte), *tørne på* (påvirke, gøre afhængig af), *åbne op*.

Under en principiel og noget teoretisk synsvinkel kan verbalforbindelser som de nævnte muligvis betragtes som en gevinst for sproget, om end

af meget begrænset størrelse. De repræsenterer jo analytiske konstruktioner svarende til dem man tilstræber når man i vejledninger i at skrive enkelt og læservenligt anbefaler opløste forbindelser som fx *handle om* og *trække fra* i stedet for *omhandle* og *fratrække* (jf. fx Galberg Jacobsen & Stray Jørgensen 1991, s. 162). Det må dog indrømmes at en sådan positiv vurdering af de nyere forbindelser af verbum + partikel er svagt funderet, al den stund alternativet til de fleste af dem snarere er et verbum uden partikel end et sammensat verbum med partikel som førsteled.

Der er da heller ikke nogen større sympati i sprogsamfundet for de nye analytiske verbalforbindelser. Tværtimod kan man netop her finde udtryksmåder som i ekstrem grad fremkalder reaktioner fra sprogbrugere med sans for andres misbrug af sproget. Det er især det arme *starte op* der må holde for (se fx Colliander 1982a og 1982b og Zimmermann 1982), men jeg har også været ude for folk der i den grad havde set sig blind på konstruktionen at de end ikke kunne acceptere det gode gamle *lukke op*.

Jeg tør derfor ikke give et generelt råd om frejdig brug af de nye analytiske verbalforbindelser. En vis tilbageholdenhed vil utvivlsomt være tilrådelig, medmindre man ligefrem tilstræber at provokere med sin sprogbrug. I øvrigt må anvendelsen – ligesom ved transitiveringerne i afsnit 5.7 – bero på vurderinger af de enkelte verber hver for sig.

Tendensen til analytisk konstruktion i verbalsyntaksen opvejes i nogen grad af en tendens til syntetisk konstruktion (præmodifikation) i nominalsyntaksen. Den kommer til udtryk i gruppesammensætninger som dem der er behandlet i afsnit 3.2, fx *væg til væg-tæppe*, *vanskelig at lavesovs*. Eftersom syntetiske konstruktioner normalt regnes for mere skriftsproglige og mindre læservenlige end analytiske, kan den øgede udnyttelse af muligheden for placering af relativt tunge bestemmelser foran sammensætningens kerne ses som en negativ udvikling. Konstruktions-typen må dog nok alt i alt betragtes som så marginal at faren for en syntetisk magtovertagelse i nominalsyntaksen er til at overse.

6. Leksikon

6.1. Generelt

Det område som de fleste tænker på når talen er om påvirkningen af dansk fra engelsk, er ordforrådet. Det er de leksikalske anglicismer der

falder i øjnene, og regnet i enkeltnedslag i løbende tekst er det utvivlsomt også den del af den engelske påvirkning der er mest omfattende.

Det er imidlertid ikke alle former for leksikalsk påvirkning der er lige iøjnefaldende og dermed i samme grad udsat for kritik. Inddeler man påvirkningerne efter deres grad af synlighed, kan man operere med typerne **direkte lån** (fx *burger*, *headhunte*, *trend*) **oversættelseslån** (fx *bananrepublik*, *frynsegoder*) og **betydningslån** (fx *dumpe* 'kaste affald i havet'). Hertil kan føjes nogle specialtyper: **pseudoanglicismer**, dvs. ord dannet af engelsk materiale, men brugt på uengelsk vis, fx *babylift*, *speaker* (se Sørensen 1973, s. 94-95 og 100-102; 1987, s. 136; 1991, s. 9.), og **indirekte anglicismer**, dvs. ord dannet på dansk grund i analogi med tidligere indlånte engelske ord, fx *roligan* i analogi med *hooligan*, og *vælgerflugt* i analogi med *hjerneflugt* (eng. *brain drain*); jf. Sørensen 1989. Desuden forekommer der forskellige mellem- og blandingsformer.

Området er stort og vanskeligt at overskue. Jeg vil derfor indskrænke mig til nogle spredte bemærkninger om forholdet mellem de nævnte hovedtyper og om vurderingen af dem. Læsere der ønsker grundigere besked, henviser jeg generelt til litteraturlistens arbejder af Pia Jarvad/Pia Riber Petersen, Fritz Larsen og Knud Sørensen.

6.2. Direkte lån

De mest synlige engelske lån er de direkte lån. Der er ikke mange danskere der er i tvivl om at de har med fremmed ordstof at gøre når de støder på ord og udtryk som fx *burger*, *don't worry*, *hacker*, *headhunte*, *job*, *lynche*, *marketing*, *quiz*, *trend*. De direkte lån er derfor lette mål for kritik fra folk der ikke ville kunne gennemskue oversættelseslån og betydningslån. Og de er tilsvarende lette at undgå hvis man ikke vil have dem i sit eget sprog.

For udlændinge der er ved at lære dansk, og som har et godt kendskab til engelsk, kan de mange direkte engelske lån i dansk udgøre et problem, idet de kan give det fejlagtige indtryk at praktisk talt ethvert engelsk ord uden videre kan bruges i dansk. Men ellers må forekomsten af direkte engelske lån vel siges at udgøre en lettelse ved engelskkyndige udlændinges tilegnelse af dansk.

6.3. Betydningslån (og oversættelseslån)

Betydningslån og oversættelseslån er mere upåfaldende end de direkte lån. De er dermed mindre udsatte for kritik eller udelukkelse fra sprogbrugere der i øvrigt er kritiske over for fremmed påvirkning.

Mindst påfaldende som gruppe betragtet er betydningslånene, dvs. ord hvor der til en i forvejen eksisterende udtryksside knyttes en ny betydning lånt fra det tilsvarende engelske ord (jf. Sørensen 1973, s. 83 og 104-108; Sørensen 1978; Larsen 1982 og 1994; Riber Petersen 1984, s. 611-612; Jarvad 1988, s. 88). Klassiske eksempler er ordene *due* og *høg* brugt om henholdsvis modstandere og tilhængere af fredelige løsninger af konflikter svarende til brugen af *dove* og *hawk* i engelsk.

Betydningslånene kan ses som et udslag af god sproglig økonomi: Man tager simpelthen et i forvejen eksisterende udtryk og knytter et nyt indhold til det. Denne sproglige økonomi er betydningslånenes styrke, men samtidig det svage punkt som en kritik kan sættes ind imod. Netop det at det kun er indholdssiden der ændres, bevirker at ændringen er mere diskret og umærkelig end hvis også udtrykssiden havde været ny. Betydningslånene kan på den måde få karakter af en snigende påvirkning, et anslag indefra mod den gamle enhed af udtryk og indhold i det sproglige tegn hvis udtryk nu er lånt ud til et nyt og fremmed indhold.

En del sprogfolk der i øvrigt tager afslappet på den leksikalske indflydelse fra engelsk, kan da også mobilisere en vis skepsis over for betydningslånene. At fx *junkfood* hedder *junkfood* og *fringe benefits* hedder *frynsegoder*, er vi mange der ikke gider løfte et øjenbryn for (når vi nu absolut skal have de to fænomener i vores samfund). Men når man pludselig begynder at tale om fx *et komfortabelt flertal* (eng. *a comfortable majority*) i stedet for *et pænt flertal* eller om at *løfte* (eng. *lift*) *en blokade* i stedet for at *hæve* den, så er vi flere der studser og tænker vores om de pågældende sprogbrugeres modersmålskompetence. Og det samme gælder når vi træffer på *et snævert flertal* (eng. *narrow majority*) i stedet for det der hidtil har heddet *et knebent* eller *et spinkelt flertal*. Årsagen til de hævede øjenbryn er formentlig at det her er de idiomatiske udtryk der antastes, eller at de nye udtryk, hvis man kender de bagvedliggende engelske formuleringer, ligger for tæt på disse og dermed ganske enkelt opleves som dårlige oversættelser.

Anderledes er det med betydningslån som fx brugen af *købe* og *sælge* i betydningerne 'acceptere' og 'få til at acceptere' («Den *køber* jeg ikke» – »Vi håber at kunne *sælge* ideen på det næste bestyrelsesmøde»). Der er

her tale om »naturlige« betydningssudviklinger, dvs. udviklinger som lige så godt kunne være sket internt i dansk (og som muligvis også *er* sket internt i dansk, parallelt med en tilsvarende intern udvikling i engelsk). Noget tilsvarende gælder brugen af fx *-bank* i den udvidede betydning 'forråd, samling af ensartede ting (om andet end penge)' i fx *blodbank*, *data-bank*, *idébank*, *sædbank*, og udviklingen af ordet *græsrod* fra konkret til figurlig betydning.

Når det gælder vurderingen af betydningslånene, kan man på den ene side være betænkelig ved den form for snigende påvirkning de repræsenterer. På den anden side må man erkende at når de engelskpåvirkede betydningsglidninger overhovedet kan finde sted i dansk i relativ ubemærkethed, så er det fordi de trods deres fremmede udspring faktisk ikke er fremmede, men er latente interne muligheder i dansk. Under den synsvinkel får dele af den engelske leksikalske påvirkning funktion som fødselshjælper ved udviklingen af det danske ordforråd.

7. Afslutning

Som det er fremgået af det ovenstående, kan der konstateres engelsk indflydelse på dansk på næsten alle niveauer i sproget. Og som det også er fremgået, vurderes de ændringer der følger af den engelske påvirkning, forskelligt, afhængigt af hvem der vurderer, og hvilke dele af sproget der vurderes.

Blandt sprogfolk, herunder den officielle normeringsinstans, Dansk Sprognævn, er det på de mere systematiske områder inden for ortografi og morfologi man finder den mest afvisende holdning over for den engelske indflydelse, mens autoriteterne forholder sig nærmest rent iagttagende over for de leksikalske ændringer. Omvendt er det især de leksikalske ændringer, først og fremmest de direkte lån, der er genstand for en modstand fra bredere kredse af ikke-sprogfolk.

I øvrigt må de ændringer der skyldes indflydelse fra engelsk, vurderes på samme grundlag som andre ændringer i sprogbrugen, dvs. ud fra hensynet til analogier, støjfrihed i kommunikationen osv. Der er således ikke grundlag for at regne med et særligt sæt af vurderingskriterier beregnet på bedømmelse af sproglig påvirkning udefra.

Jeg har i min gennemgang holdt mig til internt sproglige forhold som udtale, ortografi, morfologi mv. I de senere år har man imidlertid i stigende grad inddraget spørgsmål om det danske sprogs status udadtil, dets anvendelsesmuligheder i forskellige samfundsmæssige sammenhænge eller domæner og dets forhold til andre sprog. Om denne mere generelle domænediskussion henviser jeg til følgende arbejder på litteraturlisten: Haberland mfl. 1991, Hammerich 1991, Hansen 1991 og 1992, Karker 1992 og 1993, Lund 1991a og 1992.

8. Litteratur

- Bojsen, Else 1989a: »Dansk under engelsk-amerikansk fortryllelse?«. *Sprog i Norden*, s. 39-46.
- Bojsen, Else 1989b: »Who's afraid ...?«. *Nyt fra Sprognævnet* 1989/4, s. 1-3.
- Brink, Lars 1991: »Nordens folkesprog i fare?«. Normann Jørgensen (red.) 1991, s. 107-110 (også trykt i *Nyt fra Sprognævnet* 1988/4).
- Brink, Lars; Lund, Jørn; Heger, Steffen; Normann Jørgensen, J. 1991: *Den Store Danske Udtaleordbog*.
- Colliander, Peter 1982a: »Skal vi starte op et studie omkring dansk?«. *SPRINT*, 1982, nr. 1, s. 29-32.
- Colliander, Peter 1982b: [»Svar til Annette Zimmermann«]. *SPRINT*, 1982, nr. 3, s. 3.
- Danmarks Radio – Se *Sprogbrevet DR*.
- Dansk Sprognævn 1963: *Årsberetning 1962/63*.
- Dansk Sprognævn 1986: *Retskrivningsordbogen*.
- Diderichsen, Paul 1962: *Elementær dansk Grammatik*. 3. udg.
- Galberg Jacobsen, Henrik; Stray Jørgensen, Peter 1991: *Håndbog i Nudansk*. 2. udg. (1. udg., 1988).
- Haberland, Hartmut; Henriksen, Carol; Phillipson, Robert; Skutnabb-Kangas, Tove 1991: »Tak for mad! Om sprogæderi med dansk som livret«. Normann Jørgensen (red.) 1991, s. 111-138.
- Hammerich, Paul 1991: »Danskerne som tosprogede«. *Uddannelse* (Undervisningsministeriets tidsskrift), 24. årg., nr. 8/9 (okt. 1991), s. 511-520.
- Hansen, Erik 1984: »Overbestemt og ubestemt proprium«. *Festskrift til Einar Lundeby 3. oktober 1984*. Oslo. S. 75-82.
- Hansen, Erik 1987: »Lækage«. *Nyt fra Sprognævnet* 1987/2, s. 1-2.
- Hansen, Erik 1988: »Grammatik: Bøjning og syntaks«. Hansen & Lund 1988, s. 113-135.
- Hansen, Erik 1990: »Essens og accidens i dansk«. *Vänbok. Festgabe für Otto Gschwantler zum 60. Geburtstag*. Wien. S. 115-125.
- Hansen, Erik 1991: »Sprogpolitik«. Normann Jørgensen (red.) 1991, s. 31-42.
- Hansen, Erik 1992: »Det danske sprogs fremtid«. *Sprog i Norden*, s. 84-89.
- Hansen, Erik 1993: *Rigtigt dansk*. 2. udg. (1. udg., 1988).

- Hansen, Erik; Lund, Jørn (red.) 1988: *Sproget her og nu*.
- Hansen, Erik; Lund, Jørn – Se også *Sprogbrevet DR*.
- Hjørnager Pedersen, Viggo 1988: »Translation and Linguistic Change as Exemplified in a Number of Translations into Danish within the EEC«. Samme: *Essays on Translation*, s. 47-60.
- Hlastrup, Niels 1988: »Ressource staves da med ét -s-, ligesom på engelsk! Lidt om skiftende sproglig dominans og sproghistorisk bevidsthed«. Hansen & Lund 1988, s. 103-112.
- Jarvad, Pia 1989: »Danskernes nye ordforråd«. *Dagligliv i Danmark i vor tid*, bind 2: *Arbejde og fritid*, s. 441-453.
- Jarvad, Pia 1990a: »Fattigfirsernes nye ord«. *Nyt fra Sprognævnet* 1990/1, s. 2-11.
- Jarvad, Pia 1990b: »Tendances Actuelles dans le Vocabulaire Danois«. *La Banque des Mots. Revue de Terminologie Française*. Publiée par le Conseil International de la Langue Française. Paris. S. 49-65.
- Jarvad, Pia 1992: »Talepapir, stoveplade og virus«. *Nyt fra Sprognævnet* 1992/4, s. 3-15.
- Karker, Allan 1975: »Tyve års dansk sproghistorie (1955-75)«. *At færdes i sproget*, s. 21-42.
- Karker, Allan 1992: »Under fremmed åg? Et dansk præludium til den europæiske koncert«. *Sprog i Norden*, s. 70-75.
- Karker, Allan 1993: *Dansk i EF – en situationsrapport om sproget*.
- Larsen, Fritz 1982: »Changing Danish«. *Pre-Publications of the English Institute of Odense University*. Special Issue, s. 132-146.
- Larsen, Fritz 1994: »Engelsk indflydelse på dansk – et tilbud man ikke kan afslå?«. *Nyt fra Sprognævnet* 1994/1, s. 1-7.
- Lindgård Hjorth, Poul 1969: »Omsværmede Clive Roots«. *Nyt fra Sprognævnet*, nr. 3, sept. 1969, s. 1-3.
- Lund, Jørn 1989a: *Okay? Amerikansk påvirkning af dansk sprog*.
- Lund, Jørn 1989b: »Tak for lån. Om kort- og langfristede lån – og om lån man med glæde indfrier«. *Sprog i Norden*, s. 94-101.
- Lund, Jørn 1991a: »Skal vi afskaffe det danske sprog?«. *Uddannelse* (Undervisningsministeriets tidsskrift), 24. årg., nr. 8/9 (okt. 1991), s. 501-510.
- Lund, Jørn 1991b: »Statsstyring, markedsmekanismer og brugsbehov«. *Sprog i Norden*, s. 69-92.
- Lund, Jørn 1992: »Drop it!«. *Sprog i Norden*, s. 76-83.
- Lund, Jørn 1993: »Produktudvikling eller fri fantasi«. Samme: – *med sproget som indsats*, s. 81-96.
- Mikkelsen, Kr. 1911: *Dansk ordføjningslære*. (Fotografisk optryk 1975).
- Molbæk Hansen, Peter 1990: *Udtaleordbog*.
- Normann Jørgensen, J. (red.) 1991: *Det danske sprogs status år 2001*.
- Oxenvad, Erik 1950: *Bedre dansk. Vejledning til at undgå almindelige sprogfejl*.
- Rehling, Erik 1948: *Skriftlig Form*.
- Retskrivningsordbog*. Udgivet af Dansk Sprognævn, 1955.
- Riber Petersen, Pia 1984: *Nye ord i dansk 1955-75*.
- Riber Petersen, Pia 1988: »Ordforrådets udvikling siden 1955. Fra kabinescooter til ellert«. Hansen & Lund 1988, s. 80-91.
- RO 55 = *Retskrivningsordbog*, 1955.

- RO 86 = *Retskrivningsordbogen*, 1986 (Dansk Sprognævn 1986).
Sprogbrevet DR. Ved Erik Hansen og Jørn Lund. Sept. 1985- (oprindelig med titlen *Sprogbrev*).
- Sørensen, Knud 1973: *Engelske lån i dansk*. 1973.
- Sørensen, Knud 1978: »Om engelske betydningslån i moderne dansk«. *Danske Studier*, s. 134-140.
- Sørensen, Knud 1982: »English Influence on Contemporary Danish«. Filipovic, R. (red.): *The English Element in European Languages*. Vol. 2. Zagreb. S. 71-153.
- Sørensen, Knud 1986: »On Anglicisms in Danish«. Viereck, V. & Bald, W.-D. (red.): *English in Contact with Other Languages. Studies in Honour of Broder Carstensen on the Occasion of his 60th Birthday*. Budapest. S. 369-386.
- Sørensen, Knud 1987: »Engelsk indflydelse på moderne dansk syntaks«. K. Ringgaard (udg.): *1. Møde om Udforskningen af Dansk Sprog*, Århus. S. 135-144.
- Sørensen, Knud 1989: »Om 'indirekte' anglicismer«. Mette Kunøe og Erik Vive Larsen (udg.): *2. Møde om Udforskningen af Dansk Sprog*, Århus. S. 291-296.
- Sørensen, Knud 1991: »Engelsk indflydelse på moderne dansk«. *Terminologie et Traduction* 1/1991. Commission des Communautés européennes, Service de traduction, Unité »terminologie«. Luxembourg. S. 7-14.
- Togeby, Ole [under signaturen OT]: [»I ønskes en rigtig glædelig jul ...«]. *Mål & Måle*, 2. årg., nr. 4 (1975), s. 32.
- Zimmermann, Annette 1982: »Omkring Opstart«. *SPRINT*, 1982, nr. 2, s. 3.

Noter

1. Artiklen er i den foreliggende skikkelse en lidt ændret udgave af »Dansk sprog i bevægelse. Om nogle aktuelle engelskinspirerede ændringer i dansk og om vurderingen af dem«, der tidligere har været trykt i *Kulturbrev* 7, november 1993, udsendt af Undervisningsministeriets Internationale Kontor til de danske lektorer i udlandet. Flere kolleger har gennemlæst artiklen i forskellige versioner og har diskuteret enkeltheder med mig. Jeg takker for kommentarer og hjælp fra *Else Bojsen, Cay Dollerup, Morten Garde, Arne Hamburger, Pia Jarvad, Vibeke Sandersen og Jørgen Schack*.
2. Til gengæld vækkes problemet atter til live i Gunnar Nissen: *Overskuelig dansk grammatik og sproglære*, 1993, s. 68, der erklærer sætningen *Du ønskes en god jul af os* for ukorrekt under henvisning til at *du* her er hensynsled og bør hedde *dig*.